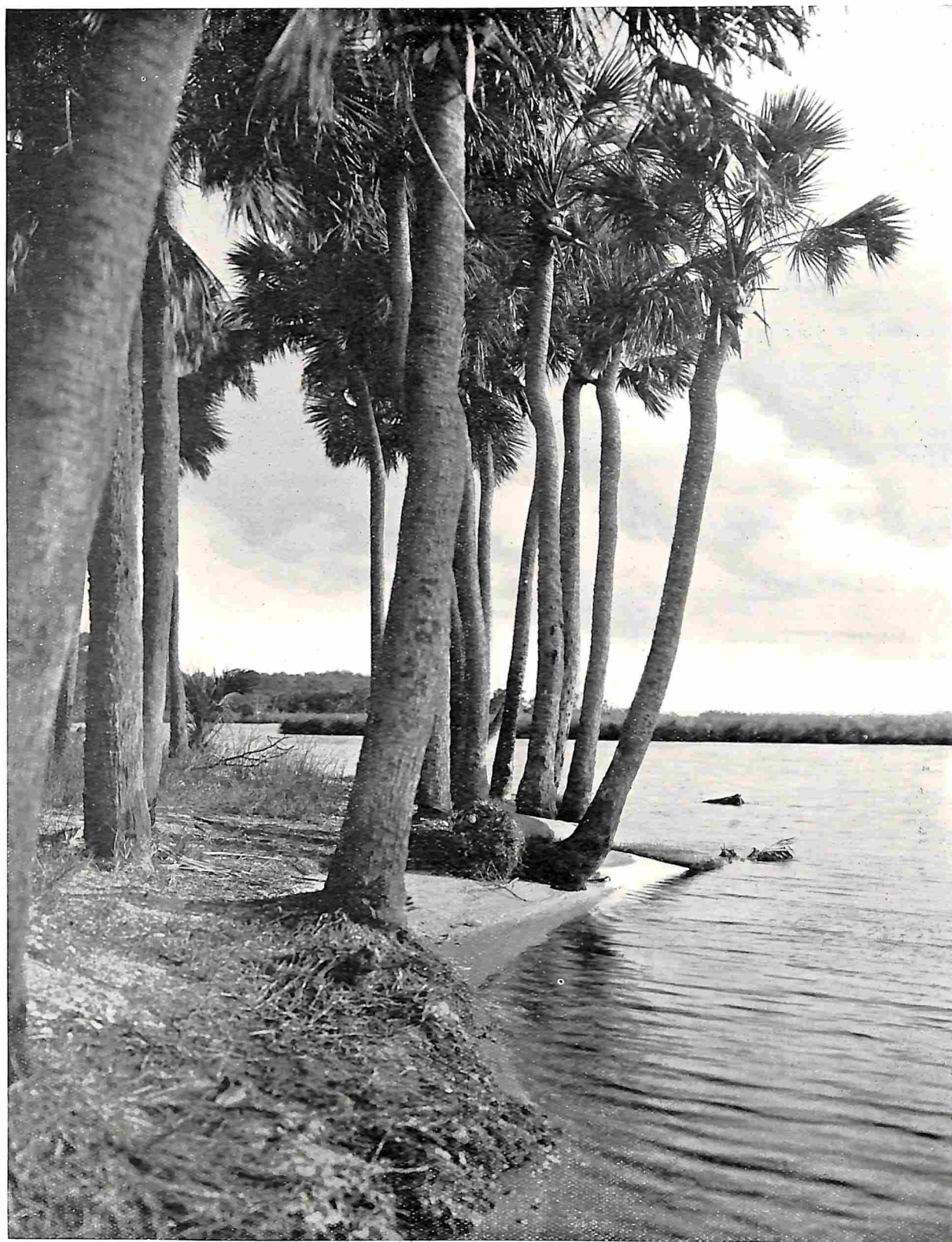

BUITEN

20^e JAARGANG N°. 34.

ZATERDAG 21 AUGUSTUS 1926.

PALMBOOMEN BIJ DE SAMENVLOEIING VAN TOMOKA EN HALIFAX (FLORIDA).

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

PALMBOOMEN BIJ DE SAMENVLOEING VAN TOMOKA EN HALIFAX (FLORIDA), (ILLUSTRATIE)	BLZ. 397
MEVROUW MARIANNE, DOOR M. C. VAN ZEGGELEN (5)	BLZ. 398
DE O. L. VROUWE- OF MARIAKERK TE DEVENTER (GEÏLLUSTREERD), DOOR A. L.	BLZ. 400
MADAME DE SEVIGNÉ ALS REIZIGSTER EN BUITEN-MENSCH (GEÏLL.), DOOR MARIE VAN ZEGGELEN	BLZ. 401—404
DE TAAK VAN VROEGERE SCHOOLMEESTERS TE ZAANDAM, DOOR A. W. FRANCKEN	BLZ. 404
UTRECHT II (GEÏLL.), DOOR W. F. J. DEN UIJL	BLZ. 405—407
KONINGEN IN BALLINGSCHAP, DOOR CHARLES G. D. ROBERTS (30)	BLZ. 407
BATAKSCHER VROUWEN (ILLUSTRATIE)	BLZ. 408

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

MEVROUW MARIANNE

DOOR

M. C. VAN ZEGGELEN

5)

JA, dat vroeg David me ook! Ook door de omstandigheden. Ga nou maar mee naar beneden, er staat wat lekkers voor je klaar, ik zal je alles vertellen". Hij schoot z'n jas aan, draaide het licht uit en stak z'n arm door den haren. „Je drinkt mee 'n glaasje wijn".

Was 't door den wijn? door dat ééne glas, samen met Bas gedronken? ze kon niet slapen dien nacht. Het kleine lichtje achter transparant spookte zijn schaduwen langs muur en plafond. Zij strekte zich lang uit, tot haar voeten de plank van het ledikant raakten. Een klok had zoeven twee geslagen. Bas snurkte regelmatig, zacht, als iemand die geniet van de lichamelijke rust na veel vermoeienis. Zij zag de spiegel in de kast, lang, glanzend schijnen in het vage licht, een kier van de overgordijnen liet een stuk blauwe nachtlucht zien. Er blonk een ster.

Marianne spreidde haar haren wijd over 't kussen, dat gaf verlichting. Ze lag met open oogen.

Waarom was ze niet hartelijker geweest, toen hij thuis kwam of liever haar opwachtte, boven? Maar waarom zou ze anders zijn dan gewoonlijk? Zoo was ze toch altijd? Hoe kwam 't dat ze zich nu aan zich-zelf ergerde? „Ik heb misschien geen vrouwenhart", ze hoorde 't zich weer zeggen tegen Anton. Hoe was 't mogelijk, dat ze aan dien jongen moest denken? aldoor moest denken, niet aan hem zelf, maar aan de dingen die hij gezegd had — geen hart, geen kinderen . . . geen kinderen . . . „Nee, daar doen wij nog niet aan!" Hoe kon ze zoo'n mal antwoord geven? Wat ging 't dien jongen aan?

Nu liep ze weer in gedachten met kleinen Leonard op de straat. Heerlijk, dat handje op 'r arm. De menschen hadden hem voor 'r zoontje aangezien. Toen was er toch wel een heerlijk trotsch gevoel door 'r heen gegaan, een groote warme vlam. Was dat, dat, een kind hebben, niet veel mooier dan een boek schrijven . . . dan . . . m'n God, waarom ontging haar dat geluk?!

„Geef je Oom Bas ook veel zoenen meê?" had 't kind niet zoo iets gevraagd. Oom Bas! Hij zou vreemd kijken. Ze deelde nooit veel liefkoozingen uit.

Heel vroeger was ze wel anders geweest. Heel vroeger, toen ze Bas pas leerde kennen — maar nu ze terug zag op haar huwelijksleven, zag ze 't opeens duidelijk, ze was eigenlijk dadelijk nadat zij getrouwd waren zóó geworden, zoo anders dan ze zich zelf eigenlijk gedacht had, een tikje koel, en langzamerhand was 't erger geworden. Een morgen- en avondzoen, de eerste schoot er al dikwijls bij in, als hij vlug naar 't kantoor moest . . . .

„Maar mijn Pappie en mijn Mammie houden ook zooveel van elkaar". Ze hoorde Leonardje's stem weer duidelijk. Er kwamen langzaam tranen in 'r oogen en ze gleden over haar wangen. Ze proefde ze op haar lip als een zoute druppel. Haar hand veegde ze weg. Ze wilde slapen, slapen. Weer sloeg een klok. Bas snurkte luider, hield opeens met een zucht op en keerde zich om, zoodat het ledikant kraakte. Zij zag zijn breeden rug, als een donker vlak.

„Maar ik weet toch zeker, dat hij net als ik dacht, dat je je hart aan een ander gegeven hadt . . . . aan dien schilder, die altijd bij jullie was, aan Floris . . . ."

Dat was weer die zachte stem van de Rave, die alle woorden zoo uitsprak als 't moest, zoo wel overwogen.

Floris! — Ja, hij was heengegaan, hij was ook heengegaan na dien avond toen het bericht kwam van Louise's dood, toen zij zich heelemaal aan David had gegeven, met 'r heele hart en 'r heele liefde en haar wil. Toen was Floris heengegaan. Nu zou hij haar wel vergeten zijn. Hij schreef nooit, leefde in Parijs en Rome.

Floris — ja in zijn tijd toen had zij een hart gehad. Zij ging recht op zitten. Ze bracht haar handen aan het gloeiende hoofd. „Ik wil, ik wil slapen. Morgen is alles weer goed en gewoon. Laat ik aan m'n werk denken, aan het derde tooneel . . . . het derde tooneel, als Barend binnenkomt".

Eindelijk ruischte de vleugel van den slaap aan en ontfermde zich over Mevrouw Marianne.

HOOFDSTUK II.

De proeven voor Klank en Gedachten waren nagezien. Marianne schikte ze nog eens in volgorde bij elkaar, en legde ze nu op Bas' schrijftafel. De hare stond in het kabinet naast de groote werkkamer, die boven den salon lag en een wijder uitzicht had dan de kamer beneden. Zij hield van haar plaatsje aan de balcondeur. Onder de boomkruinen door, zag ze het donkere water vloeien en als zij op het kleine balkon trad, kon zij zelfs de schuiten in het kanaal zien en het jonge wazige groen van den daar achter gelegen Dierentuin. Zij was gewoon voor het koffiedrinken het bosch in te gaan, dat zoo verlokkelijk dicht bij haar huis lag, doch van morgen wilde ze thuis blijven, want Nellie, Bas' zuster, zou komen koffiedrinken. Ze wilde daarom niet gehaast zijn. Bas en David waren zelf meest zoo gehaast om dien tijd, dat zij er aan gewend was geworden, hen na een half uur weer langs het tuinpad naar 't kantoor te zien gaan. Bijna loonde het niet, gezellig voor hen te dekken, maar Geesje zorgde wel dat er toch niet het minste ontbrak, dat meneer „zelf" zijn eitje van vier en één halve minuut kreeg en meneer David zijn schaal met fruit voor zich had staan. Geesje nam haar eigenlijk zoowat van alles uit de handen. Ja, Geesje deed om zoo te zeggen het huishouden. „Blijf u maar bij de schrijverij en bij je schilderen. Alles marcheert immers wel!" kon zij zeggen. Ja alles marcheerde inderdaad. Met een gerust hart kon zij 's morgens, nadat de ontbijtboel om was gewasschen, de boekjes der leveranciers ingeschreven waren, naar de werkkamer gaan, waar de redactie van Klank en Gedachten troonde. Maar als Nellie kwam, haar degelijke schoonzuster, was 't of zij zich meer huisvrouw wilde toonen dan anders. Dan keek ze rond of alles wel in orde was, of Annette, de tweede dienstbode, wel goed stof had afgenomen, of de looper in de marmeren gang wel recht lag, of er geen stof in traphoeken school. Hoe kwam dat toch zoo? Ze behoefde toch niet bang te zijn dat Geesje Annette niet controleerde; er viel nooit iets aan te merken en Nellie was toch niet zoo te duchten? Een stille bedaarde ziel was Nellie, een veertig-jarige reeds oude vrouw, de eenig overgeblevene van Bas' familie. Marianne geloofde wel dat Nellie haar graag mocht, ja, ze had er zelfs bewijzen van dat er een genegenheid voor haar gegroeid was in de drie jaren van haar huwelijks met den eenigen broer, maar toch bespeurde zij nog altijd de achterdocht van vroeger, die haar niet als een echte huisvrouw erkende. Hoe kon iemand die schreef en schilderde iets aan het huishouden doen? Hoe kon zoo iemand er van

houden? Marianne gevoelde dit als de gedachtengang van haar schoonzuster en telkens had zij lust te bewijzen dat een kunstlievend mensch niet hatend tegenover de kleine levensplichten behoefde te staan, ze met liefde kon vervullen. Maar dit bewijs was moeilijk te geven, omdat Geesje immers voor alles zorgde.

Marianne's handen stapelden als laatste werk nog eens de afgekeurde stukken bijeen en nu lazen haar oogen vluchtig de titels „Aan zee” — „Niet begrepen”. — Ach ja, „Niet begrepen”, er was nog even over gedacht het aan te nemen, maar het was toch niets voor hun tijdschrift. Eigenlijk een sentimenteel liefdesgeschiedenisje, heel sentimenteel, niet kwaad geschreven overigens, maar juist de middelmatige dingen, de gevaarlijke, volgens Bas, die moesten geweerd worden. Liefde tusschen een ouden man en een jong meisje, liefde die niet begrepen was door het jonge meisje en den ouden man een eenzaam treurig bestaan bezorgde.

Niet begrepen! Hoeveel menschen begrepen elkaar in het leven? peinsde ze, en opeens stond het bezoek van Anton de Rave, nu veertien dagen geleden, haar weer voor den geest. Hij had haar lief gehad en ze had 't nooit geweten, het niet begrepen . . . maar juist dat ze niet begrepen had, was dit niet het bewijs dat hij op haar geen indruk gemaakt had?

Anton de Rave . . . neen, haar man zou hij nooit geworden zijn, maar de ontmoeting na zooveel jaren was toch voor haar van beteekenis geworden. Het was of alles wat hij haar gezegd had, in haar vast was gelegd; zooals een stempel in een lak het wapen neerdrukt, zoo waren al die woorden in haar gebleven. „Waar was haar hart? haar echt vrouwenhart?” en „waarom was Floris niet haar liefde geworden?” Zoolang had ze niet meer aan Floris, den jeugdvriend, gedacht. Van zijn liefde was ze zeker geweest. Hem had ze wel begrepen en toch, toch ook hier was een niet begrijpen geweest! Toen zij met David op reis was gegaan, toen zij zich geheel aan hem gewijd had, na Louise's dood, had Floris zich uitgeschakeld. Alsof er niets tusschen hen gesproken was geworden dien avond in den tuin van het ouderlijk huis, alsof er geen band bestond tusschen hem en haar, was hij heen-gegaan. Hij leefde in Parijs, en een enkel berichtje aan haar ouders onderhield slechts de vriendschap. Dat anderen ook maar iets vermoed hadden van hun ontluikende liefde, had haar doen schrikken. Niemand, dacht zij, zelfs David niet, had van die vluchtige verhouding iets geweten. En nu kwam Anton de Rave haar vertellen, hoe iedereen meende dat Floris en zij een paar zouden geworden zijn. Er deed iets pijn in haar hart. Zij schoof de stukken op zijde. „Niet begrepen” lag bovenop. De niet begrepen dingen werden afgekeurd. Weg er mede, en niet sentimenteel zijn. Dat was de oude tijd. De tijd die voorbij was. Wat voorbij was, kwam niet terug.

Een bel ratelde. Dat was Nellie! Marianne stond op, waschte in de gang bij 't fonteintje haar handen, onderwijl hoorde ze Annette naar de voordeur gaan en Nellie's stem. „Zoo, Annet. Mevrouw achter? O boven?”

„Ja, ja, ik kom!” riep Marianne, en ze liep vlug de trap af. „Zoo zusje, hoe gaat 't?”

Nellie gaf haar den kus terug. Ze ontdeed zich van hoed en mantel, die Annette gedienschtig achter het garderobegordijn borg, schikte haar dun, blond haar wat voor den gangspiegel.

„Goed weêr, hè?” vroeg Marianne.

„'n Kouwe wind”, en binnenkomend verwonderde ze zich dadelijk. „k Dacht dat je al aan de schoonmaak zoudt zijn!”

Met 'n rilling dacht Marianne aan die wreede voorjaars-verstoornis, de schoonmaak. Geesje had gisteren al geopperd: „Als we vast es an den zolder begonnen. Ik meen niet uw atelier, maar effatief de zolder?”

„De schoonmaak! daar begin ik aan, als ik zeker weet dat de kachels weg kunnen. Je weet, Bas . . .”

„O ja, Bas is kouwelijk”, zei Nellie, „maar daar kan je niet op wachten. Bij ons thuis waren we altijd in Mei heelemaal schoon, koud of warm, de kachels waren weg”.

„Ja”, Marianne glimlachte, „Bas heeft 't me verteld dat Papa daar wel eens over mopperde”.

„Mannen mopperen altijd, als je je daaraan wilde storen, zou je den boel wel vuil kunnen laten”.

Marianne kende dien smalenden toon van haar schoonzuster over de mannen. Mannen waren egoïstisch, mannen waren onfinjegevoelig, mannen begrepen de vrouw niet, en als er tegenspraak kwam dwaalden Nellie's grijze oogen af, ze wendde haar hoofd naar een anderen kant en zichtbaar wor-

telde zich vaster in haar hoofd die uitgesproken meening over de mannen. Marianne antwoordde er dan ook niet op. Geesje kwam gelukkig binnen met de geurende koffie, en haar lachend rond gezicht, dat voor ieder vriendelijk stond, zelfs voor „de” juffrouw, meneer's zuster, knikte Nellie toe.

„Dag Juffrouw, lekker weêrtje hè?”

„'n Kouwe wind, Geesje”.

„Guns, daar heb ik nou nies van gemerkt”, zei Geesje. „Is alles in orde, Mevrouw?”

Marianne overzag de keurig gedekte koffietafel — neen, er mankeerde niets. Naast de witte kip, met rooden kam, die de eieren dekte, lag een matje — dus er was een schoteltje! Geesje had weer het een of ander klaargemaakt, waar ze niet van wist, maar heel natuurlijk zeide ze: „Je kunt 't schoteltje gerust nu brengen, Gees, want de heeren kunnen dadelijk komen”.

„Zeker, zeker”, zeide de dikke gediensstige, haar Mevrouw ondeugend aanzierend. „Dat wilde ik juist doen”.

„Wat heb je voor 'n schoteltje?” vroeg Nellie, „iets nieuws?”

„Och zoo maar, nee, 'n gewoon schoteltje”. Marianne voelde 't bloed naar 'r wangen gaan. Maar er kwam redding uit den tuin. David's hond, Othello, een prachtige, zwarte does, die trouw van zijn huis mede naar het kantoor ging en zich ook in Marianne's huis thuis voelde, had met een sprong de deur geopend, die van het kantoor toegang tot den tuin gaf. Nu volgden de bazen gauw, dat wist ze, en Othello kwam met vroolijk wapperenden staart het trapje op, dat naar de glazen deur der veranda voerde.

„Jawel, meneer, kom maar binnen! eerst voeten vegen, zoo”. Marianne sloot de deur weer, want de heeren zouden straks de gang in komen. Annette bracht op een bord het schoteltje binnen. Er was een bruin korstje overheen. Marianne kon niet nagaan, wat 't bevatte. Als Nellie nu maar weer niet vroeg. Uitbundiger, dan ze anders gewoon was, ging ze op Othello's uitgelatenheid in, en ze sprong met hem door de kamer „alsof ze nog 'n kind was” dacht Nellie, maar, dat was ze dan toch eigenlijk nog. Vier-en-twintig.

Othello spitste de ooren. Bas en David waren de gang binnengekomen. Marianne schonk de koffiekopjes in en terwijl ze daarmede bezig was, voelde ze David's dagelijksch morgen-groetje op haar vrije linkerhand, waar hij een kus op drukte. „Dag Davi”, zei ze hartelijk.

Bas' drukke stem vulde onmiddellijk de kamer. „Moet je hooren, kind, welk avontuur we vanmorgen hadden”.

Zij schikten zich allen om de tafel en de hond plaatste zich tusschen Marianne en David op den grond, zeker dat de vrouw hem zijn portie zou geven.

„Nu?” vroeg Marianne, Bas aanzierend. „Welk avontuur?”

„We hebben een Zigeunerin op 't kantoor gehad, een echte met een rooien omslagdoek en lange bellen in 'r ooren. 'n Prachtmodel voor je”.

„Schilder je dan nog?” vroeg Nellie, haar schoonzusje onderzoekend aanzierend.

„Meer in gedachten, dan in werkelijkheid — ik heb er geen tijd voor!”

„Jammer genoeg”, zei David.

„Geen tijd!” kwam Bas geïrriteerd. „Als je maar wilde, tijd is er wel te vinden in ons huishouden”.

Marianne hoorde wel hoe hij den nadruk legde op ons huishouden, dat beteekende het huishouden zonder kinderen, want zij wist het, het was zijn groote wensch: „kinderen”, en soms leek het haar alsof hij er haar minder om achtte, dat dit geluk zich liet wachten.

„Wat was nu het avontuur eigenlijk?” vroeg ze, terwijl het schoteltje rond ging, zooals ze nu bemerkte, risotto, het Italiaansche gerecht, waar David zoo van hield. Ze zou straks Geesje zeggen, hoe smakelijk het was geweest.

„Avontuur was 't op zichzelf dat er een Zigeunerin bij ons, op ons deftig kantoor was, Jannetje. We hadden bijna den heelen woonwagen in huis gehad . . .” en hij vertelde druk, hoe 'n mal proces 't was, van een grondbezitter, die een zaak gemaakt had van een loslopend paard, dat zijn moestuin bedorven had . . . maar 't was tijd, Bas moest weg. „Zijn de proeven nagezien, kind? en die afgekeurde stukken? zend die maar aan 't adres terug, alleen aan de menschen die postzegels stuurden, hoor, en zie ik jou nog terug, Nellie?”

„'t Is toch m'n dag!” zei Nellie verwijtend.

„O ja, ja, je dag — tot straks dan!” Hij wierp zijn servet naast zijn bordje. „Blijf jij nog, David?”

(Wordt vervolgd).

Foto C. Steenbergh.

HET OVERBLIJFSEL DER O. L. VROUWE OF MARIAKERK TE DEVENTER.

De O. L. Vrouwe of Mariakerk te Deventer.

STATIG en goed onderhouden is Deventer's Grootte of St. Lebuinuskkerk, nederig en vervallen het overblijfsel van haar buurkerk, eertijds aan de H. Maagd gewijd. Maar welk een bijkans gevaarlijke reclame maakt dit overblijfsel voor het laten verwaarloozen van oude monumenten! Want dit verminkte kerkfragment moge den oudheidkundige droef vermennen, welk een genot geven zijn mishandelde muren den minnaar van geschonden schoonheid, van kleurcontrasten, van teekenachtige lijnen! Met de kleine witte huiskes aan den voet van zijn zuidelijken muur, warmgetint van ouden baksteen, en met den aansluitenden rijken westgevel van de groote nette gebuur, vormt het behouden-gebleven deel der Mariakerk een der schilderachtigste, zoo niet het schilderachtigste hoekje van Deventer. Ondanks het armoedige dak, ondanks de dichtgemetselde maar nog gedeeltelijk van sierlijke traceeringen voorziene spitsboogvensters . . . De oudste geschiedenis dezer kerk ligt in het duister, en het feit, dat hier twee kerken onmiddellijk naast elkaar zijn gebouwd, doet vele vragen rijzen. Gewoonlijk neemt men aan, dat de later zeer gewijzigde St. Lebuinuskkerk de oudste der twee is, reeds $\pm$ 770 werd gesticht, doch omstreeks 1040 door bisschop Balderik geheel werd vernieuwd; dat deze kerk in 1235 gedeeltelijk door brand werd verwoest, en dat daarna de kerk herbouwd, de eenen aan de H. Maagd gewijd, en de ander de herbouwde St. Lebuinuskkerk. De oudste Mariakerk zou dus dateeren uit het midden der 13de eeuw. Hoe 't zij, zeker is, dat de beide kerken in 1334 er waren, en in elkaars onmiddellijke nabijheid stonden. In dat jaar, op St. Apollinaris-dag (21 Juli) „ontstond een vervaarlijke en groote brant binnen Deventer die in weinigh uren twee derde deelen van de Stadt beneffens de twee hoofdkerken van Lebuinus en Maria in de asche leide”. Beide kerken zijn daarna herbouwd; de Mariakerk werd thans opgetrokken als driebeukige basiliek. In het laatst der 15de eeuw is zij gewijzigd; haar zuidelijke zijbeuk vertoont althans den stijl van dien tijd. Tegen het einde der 14de eeuw was tegen den noordelijken zijbeuk een kapel gebouwd, de

Sacramentskapel, die van binnen zeer fraai versierd moet zijn geweest. De Mariakerk was het eerste bedehuis te Deventer, waarin de Hervormde eeredienst werd uitgeoefend. Den 12en September 1566 toch „hebben Raet en Gemeente der Stadt Deventer, om goeden vrede, rust en eenigheit te onderhouden, haeren burgeren toegelaeten om in de Vrouwenkerke den Godtsdienst naer de Augburgsche Confessie te oefenen”, zooals we in Arnold Moonen's korte Chronyke der stadt Deventer lezen. Kaspar Koolhaes, „uit den Predikdienst in het Graefschap Nassau herwaert geroepen”, was de eerste predikant, die er optrad. Niet lang echter bleef het gebouw als kerk in gebruik: het was in zeer vervallen toestand geraakt, zoodat men in 1594 de banken en het orgel naar de Broerenkerk overbracht. Eenige tijd heeft de kerk toen voor huisvesting van soldaten gediend. In 1600 werd besloten haar voor afbraak te verkoopen, daar de gelden voor herstel ontbraken en ook de bouwvallige toestand van de St. Lebuinuskkerk aanzienlijke geldelijke offers vroeg. Eerst in 1612 echter werd met sloopen begonnen. Afgebroken zijn toen de noordelijke zijbeuk en een deel van het middenschip, dat thans, onoverdekt, als binnplaats dienst doet van het overgebleven gedeelte van het kerkgebouw. Dit werd in de jaren 1647—1657 tot Arsenaal ingericht en wordt thans nog als pakhuis gebruikt. De tot particuliere woning verbouwde Sacramentskapel herinnert voornamelijk nog door een groot spitsboogvenster aan de oorspronkelijke bestemming. Op den doodenakker bij de Mariakerk, door een muur van het Lebuinuskkerkhof gescheiden, woonden in kleine huiskes de twaalf H. Maagden, ook Kerkhof geheeten, bedaaude, ongehuwde vrouwen of weduwen, wier taak het was zorg te dragen voor het versieren der kerk. Vermoedelijk hebben de nog behouden gebleven huiskes aan eenige dezer H. Maagden tot woning gediend. De hierboven geplaatste afbeelding spreekt reeds van de bijzondere schoonheid van het stadshoekje bij de oude Mariakerk. Maar zij maakt bezichtiging ter plaatse geenszins overbodig. Want van de kleurenweelde geeft zij niet te genieten. A. L.

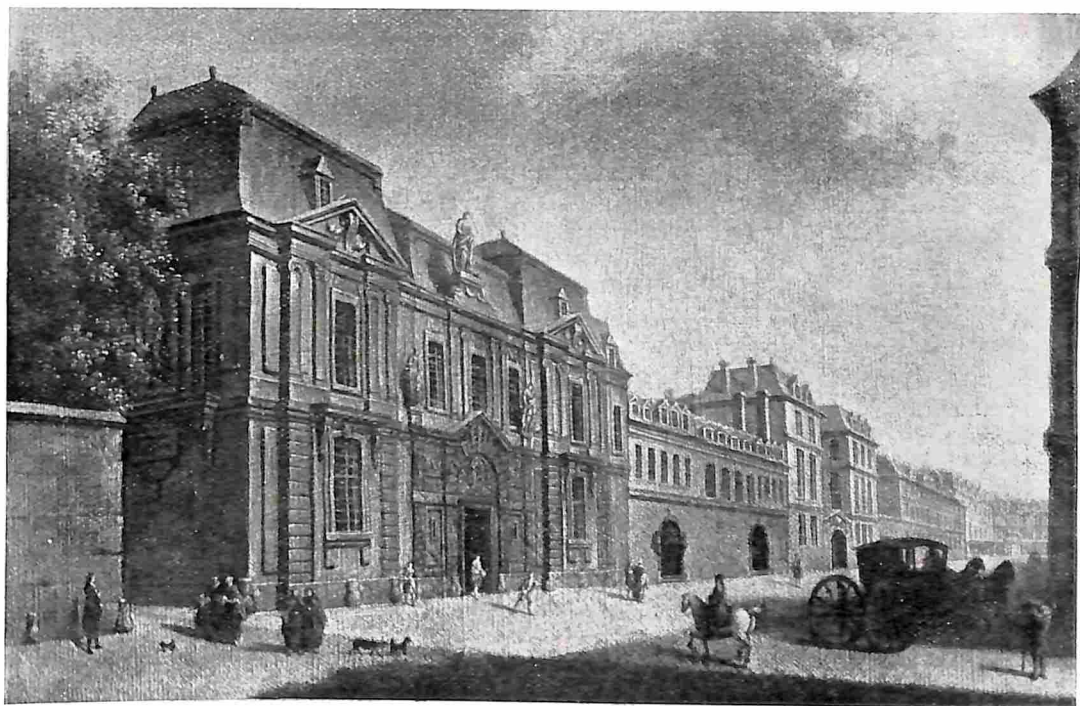
Madame de Sevigné als reizigerster en buitenmensch.

IN het bekende „Musée Carnavalet”, de laatste woning van de Markiezin de Sevigné te Parijs, was in deze voorjaarsmaanden een tentoonstelling geopend, naar aanleiding van haar driehonderdsten geboortedag. Er waren portretten, handschriften, gebruiksvoorwerpen, alle betrekking hebbend op het leven van haar en haar dochter, de gravin de Grignan, aan wie hoofdzakelijk de geestige brieven gericht zijn die den naam de Sevigné beroemd maakten. Zelden gaf een tentoonstelling zoo de sfeer van een vervlogen tijd weer als deze uitgezochte collectie, bijeengebracht in de voorname vertrekken van het oude Fransche huis waar Madame de Sevigné, leefde, werkte, haar gasten ontving en haar kinderen te logeeren had. Gedurende deze tentoonstelling waren er in een ander deel van het museum (annex aan de vroegere woning) artistieke avonden georganiseerd, een reeks door concerten opgeluisterde lezingen over: „Madame de Sevigné et son salon”, „Mère et grand' mère”, „Aux Champs” et „Dame de lettres”. Het origineele van deze avonden was wel het oogenblik waarop zooals de directeur zeide „Madame de Sevigné zelve ontving” en het publiek uitgenoodigd werd de salons waar de tentoonstelling was te bezoeken. In de door kaarsen verlichte salons was het of al die „grands seigneurs” en „belles dames” uit hun lijsten stapten om met hun hoogst charmante gastvrouw, de geestige Marquise de Sevigné, ons een tijd voor oogen te tooveren nog aanschouwelijker dan ons reeds door de conferentes en de clavecimbaal was gedaan. Daar, in die mysterieuse avonduren, heeft Madame de Sevigné tot ons gesproken. Het prachtige jeugdportretje bracht ons haar leven als jong meisje voor oogen. Veel te jong uitgehuwelijkt door haar oom en voogd, den Abbé de Coulanges, die haar zeer lief had en waarschijnlijk wel spijt van dit besluit heeft gehad, bracht Marie de Rabutin-Chantal met haar echtgenoot den Markies de Sevigné zeven minder gelukkige jaren door. Het is zeker aan de betrekkelijke korthed van haar huwelijk te danken dat er zoo weinig sporen van verdriet op de geestige en bovenal openhartige gelaatsrekken der Markiezin, op alle portretten uit later tijd te vinden zijn. De overgang van het onschuldige meisjesportret naar het laatste als moeder en grootmoeder is een zeer geleidelijke. ☼ Toch heeft deze levendige vroolijke vrouw haar zorg en leed gekend. De Markies de Sevigné was, zooals zoovele mannen in dien tijd, in de netten verstrikt van de schoone Ninon de Lenclos en had buitendien een onaangenaam en onbetrouwbaar karakter. De zoon Charles was een beminnelijke tijd- en geldverkwister en Madame de Grignan, de aangebeden dochter, een nukkige schoonheid, die de altijd om haar bezorgde moeder scherp terecht kon wijzen. Veel liefde ondervond Mevrouw de Sevigné van haar schoondochter, Jeanne de Brehant-Mauron, die ter rechter tijd Charles de Sevigné door haar groote huwelijksgift van een wissel ondergang redde, en van de Grignan, haar schoonzoon, voor wien zij een groote sympathie had. Deze twee aangetrouwde kinderen zouden zeker veel zonneschijn in haar leven gebracht hebben, ware die niet zoo sterk in het hart van Madame de Sevigné zelf aanwezig geweest. Het is haar geestkracht, haar heerlijke vitaliteit, haar diepe blijmoedigheid, die voor ons bewaard zijn gebleven en na drie eeuwen deze merkwaardige vrouw voor ons doen leven. ☼ Waar uitten deze karaktereigenschappen zich beter dan buiten? Hoewel de Markiezin een vrouw van de wereld was, opgevoed voor het salonleven, gevoelde zij zich eerst zichzelf als zij buiten was. Meermalen was zij genoodzaakt de wintermaanden op haar landgoed Les Rochers in Bretagne door te brengen en haar vrienden te Parijs beklagden haar daarom ten zeerste. „Ge denkt zeker dat ik mij in een

PORTRET VAN MADAME DE SEVIGNÉ OP MIDDELBAREN LEEFTIJD.

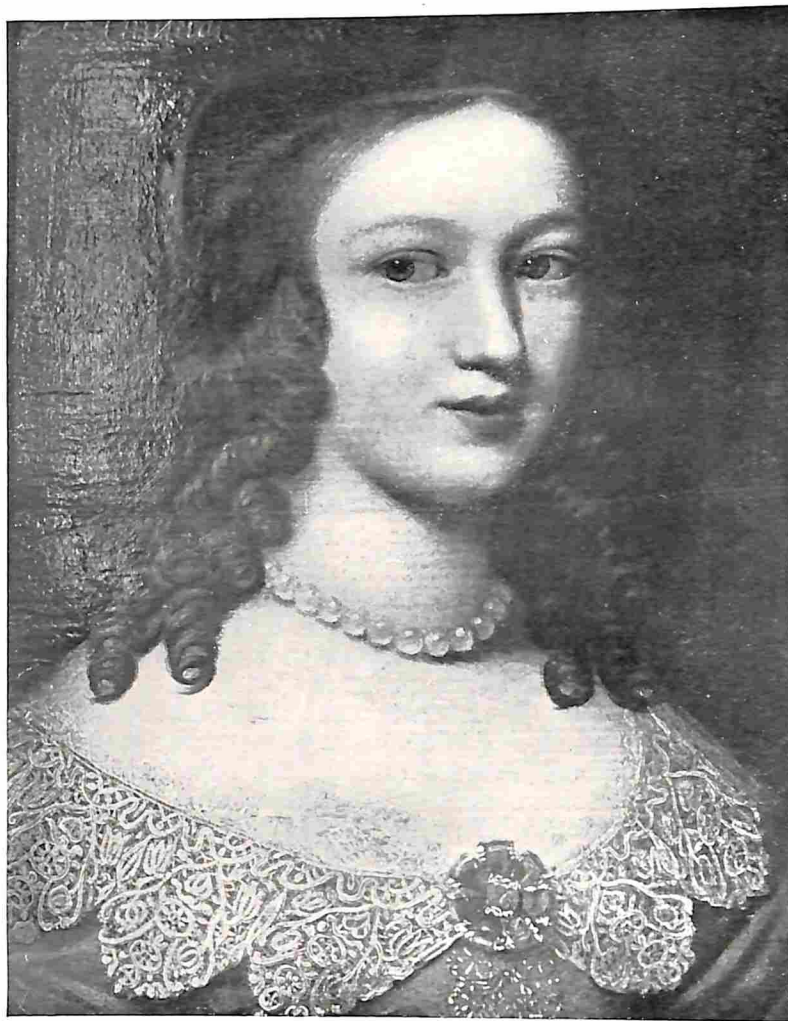
donker hoekje bij den haard verveel?” schrijft zij — „maar, ik wandel, ik geniet, de bosschen zijn prachtig. De winter is buiten niet zooals men in de stad denkt. Hij is in 't geheel niet schrikwekkend”. Zelfs de nevels in het vochtige Bretagne vindt zij mooi, als zij maar niet al te laag hangen en in den vorm van regen neerdalen — want aan „la chienne de pluie” heeft zij een hekel. Toch is dat ook alweer te dragen met eenige philosophie. Waarvoor zou het kasteel des Rochers zijn boekenschat hebben? Zoolang die er is, zal de eigenares zich niet ophangen! ☼ Een genot vindt de Markiezin het, zich daarbuiten niet mooi te behoeven te maken. Men mag er wandelen zooals men wil. „On va comme l'on est”: „faite comme un loup-garou . . . on va comme les quatre chats”. Dat is wat anders dan in de stad waar men er altijd als een „Madame” moet uitzien! Evenwel, zich geheel alleen aan dit vrije buitenleven toevertrouwen kan zij nog niet, vanwege de onveiligheid. Haar „Maître d'hôtel”, de trouwe Beaulieu

HÔTEL DE CARNAVALET IN 1760.

en haar twee lakeien moeten haar vergezellen, vooral op het door haar geliefkoosde tijdstip als de maan schijnt, want er dwalen nog wolven rond in Bretagne. Een ander genot van het buitenleven is het ontwijken van vervelende bezoeken. Er worden natuurlijk wel onder de bewoners der rondom liggende landgoederen bezoeken gewisseld. Onder de bezoekers zijn er die Madame de Sevigné gaarne en ook die zij niet gaarne ziet. Als zij deze laatste „voelt” komen, ontsnapt zij in het park en is nergens te vinden! Zelfs als het regent ontvlucht zij ze op deze manier en looft het onaangename gezelschap dat haar den regen doet verdragen. Voor iets is het dus goed geweest! En als de goede vrienden komen is het een vreugde, een vreugde die niet bedorven wordt door de formaliteiten die in Parijs zelfs aan intieme bezoeken verbonden zijn, de diepe buigingen, het gesprek voor den vorm; zelfs de officieele aankondiging ontbreekt. Die vrienden komen zonder zich aan te laten dienen meestal door den tuin waardoor zij ook weer verdwijnen. Zij blijven eten als zij willen en als er niet genoeg is, wordt er een omelette gebakken of een kip geslacht; „Saint Liberté” is het devies van de Chate-laine. ☼ Deze vrijheid die zij zoo lief had, heeft zij ook niet prijs gegeven toen zij, op jeugdigen leeftijd weduwe geworden, vele huwelijksaan-zoeken kreeg. Zij wijdde zich geheel aan haar twee kinde-ren en vervroolijkte het leven van „Bien Bon”, haar oom, den man die haar eigenlijke opvoeder was van haar zevende jaar af. „Bien Bon”, de Abbé de Coulanges, was en bleef haar reisgezel, niet alleen in letterlijken zin, maar ook op de levensreis. Vijftig jaar lang was hij haar trouwste vriend en raadgever. ☼ Henriette Celarié beschrijft in haar onlangs uitgegeven boek: „Madame de Sevigné, sa famille et ses amis” op onderhoudende wijze de reizen van Parijs naar Bretagne, en van Parijs naar de Provence in het gezelschap van den Abbé de Coulanges. Waar nu snel-treinen en de P. L. M. de reizigers in één dag heen brengen, fluweelen fauteuils en gezellige restauraties op wielen het iedereen gemakke-lijk maken, sjokte in dien tijd de groote karos met haar vier of zes paarden door de modderige wegen of deed een schip wanhopige pogingen over het lage water der rivieren zijn doel te bereiken. Er waren heel wat bezwaren te overwinnen vóór de Markiezijn en haar oom op het kasteel des Rochers in Bretagne waren. Madame de Sevigné was doortastend genoeg en verdroeg opgeruimd allerlei ongemakken, maar voor haar oom zucht zij: „qu'elle meurt de honte d'ex-poser le pauvre Abbé à tant de fatigues!” ☼ In denzelfden brief waarin deze tirade voorkomt, een brief aan haar neef (en bewonderaar) de Coulanges, vertelt zij hem dat de reis (in September 1675) uitstekend begon. Een prachtige herfst-dag, een dag als kristal, niet te koud, niet te warm. Alles gaat goed in 't begin. De vier paarden loopen goed. Het landschap, door de raampjes gezien, is een genot voor het oog. De bosschen van Fontainebleau staan reeds in gouden herfst-pracht. Het laat zich aanzien dat de dag zonder avontuur (een zeldzaamheid!) zal verlopen, doch opeens schrikt het gezelschap even. Twee uitgerekte lichamen vertoonen zich plotseling, de hoofden hangen omlaag, de tongen uit den mond. Zij hebben zich ieder aan een boom opgehangen of zijn opgehangen door anderen? Het blijft een raadsel en is een sombere vlek in het schoone landschap. ☼ Eenigszins lakoniek beschrijft Madame de Sevigné deze twee ongelukkigen

PORTRET VAN MADAME DE SEVIGNÉ ALS JONG MEISJE.

als: „deux grands vilains; ils faisai nt une fort vilaine mine”. Al te teerhartig is men niet in dien tijd. Wellicht hebben de twee lakeien achterop nog even omgezien, wellicht trok Madame de zijden douillette wat dichtër om zich heen, fronste de Abbé de wenkbrauwen, gluurde Marie het kameniertje nog even angstig door het raam, maar de groote karos werd door den koetsier veilig en wel voorbij dit tragisch voorval geleid en zij bereiken tegen den avond Orleans. In Orleans stappen de reizigers uit, de nacht wordt in een naburig huis doorgebracht en 's morgens wordt de reis voortgezet per boot, maar niet dan na een moeilijke keuze tusschen een twintigtal schippers die elkander de eer betwisten het gezelschap naar Nantes te brengen. Zij schreeuwden langen tijd door elkaar. De een prees zijn schip aan, de ander beroemde zich op de voorname personen die hij reeds vervoerd had. Eindelijk viel de keus op een forschen jongen man met een prachtige knevel. „Adieu donc”, eindigt Madame de Sevigné haar brief aan den neef, „adieu mon vrai cousin, nous allons

voguer sur la belle Loire; elle est un peu sujette à déborder, mais elle en est plus douce”. ☼ Ja, de Loire scheen liefelijk en zacht. Madame de Sevigné schrijft aan boord aan haar dochter een ge-dichtje:

Dans un petit bateau
 Dans le courant de l'eau
 Fort loin de mon château . . .
 ☼ Maar zij (de Loire) eindigt met weinig behulpzaamheid; de waterstand daalt en daalt. De boot gaat langzaam vooruit. Madame de Sevigné amuseert zich met een binocle (iets nieuws waarschijnlijk) en haalt de oevers dicht bij zich. Zij beveelt dit instrument in haar brieven haar dochter zeer aan, want men kan niet alleen de dingen die men wenscht dicht naar zich toe halen, doch ook verwijderen! Stel U voor, dat ge menschen die ge liever ver weg hebt, zoo in de verte kunt tooveren — maar lieve kind, (waarschuwt zij) als ge dat wilt doen, moet ge U niet vergissen en de verkeerde glazen voor Uw oogen plaatsen! ☼ De Loire daalt en daalt en tegen den avond is het water zoo laag dat de boot vast gaat zitten. Met veel moeite wordt zij losgemaakt en eindelijk bereikt zij tegen

middernacht een plek waar aan den oever een lichtje in een huis brandt. De passagiers gaan aan wal. Het huis blijkt een „tugurio”, een hutje te zijn, waar drie oude vrouwen wonen. Enfin, Madame de Sevigné en haar oom, de eerwaarde Abbé, brengen er op stroo den nacht door. ☼ Des morgens heel vroeg gaat de tocht verder. Na een uur zit de boot weer vast en het duurt een geheel uur eer zij weer los komt. Ieder moet mede roeien. Ook Madame de Sevigné roeit. Zoo komen zij tegen negen uur in den avond bij Nantes. De hooge grijze muren en torens verrijzen als schaduwen aan den oever — het is een sombere aankomst, maar opeens nadert een klein bootje de grootere boot; een bekende stem roept: „Wie daar?” en op Madame de Sevigné's antwoord, vlammen in het water weerspiegelend. Een van Madame de Sevigné's beste vrienden, de luitenant-generaal de Savardin, wachtte haar hoffelijk in de poort van zijn kasteel, omringd door verpen aan wal. Zij wordt als een koningin ontvangen en laat bering, lijkt het gastvrije kasteel haar een paradijs. In de karos die op haar manier Nantes bereikte, gaat de tocht verder naar Rennes en het landgoed Les Rochers. ☼ Vijf jaar

later doet Madame de Sevigné weder de reis gedeeltelijk over de Loire, doch nu gaat de karos mede aan boord, ontdaan van het onderstel. Madame en haar drie en zeventigjarige oom, le „Bien Bon”, genieten van deze prachtige uitvinding. Voor- en zijraampjes vatten het liefelijke landschap in hunne omlijsting als schilderijtjes. „Nous sommes, l'Abbé et moi, dans ce joli cabinet, sur de bons coussins, bien à notre aise”, schrijft zij aan haar dochter en ook: „nous mangeons du potage et du bouilli tout chaud”, want ook hierin heeft de vindingrijkheid der Markiezin voorzien. Behalve de karos is er ook een klein fornuisje aan boord gebracht en de reizigers behoeven zich dus al die dagen geen koud eten meer te getroosten. Het diner in de karos wordt niet door gewoon water besproeid doch liefst door een glas oude Bourgogne, waarvan een klein vaatje (toujours pour l'Abbé!) aanwezig is op het comfortabel gemaakte schip! ☞ Daar het jaargetijde waarschijnlijk beter gekozen was tot reizen, gedraagt de Loire zich thans bijzonder vriendelijk. Zij golft majestueus tusschen de groene oevers en zoo komt het gezelschap tijdig te Blois. De Abbé die zich onledig houdt met zijn paternoster te bidden, Madame de Sevigné die haar geliefkoosde lectuur mede had genomen, laten zich aan wal brengen en terwijl iedereen zich verteerd, zet Madame de Sevigné zich op een romantisch plekje neder aan den oever en schrijft een brief aan haar dochter „onder het gezang van duizenden nachtegalen”. ☞ Den volgenden dag bereikte men Nantes, en de karos wordt weder in haar natuurlijken staat gebracht. „De wegen zijn zoo gemakkelijk als onze kamers”, heeft de gastheer, Monsieur d'Harrouys, den reizigers gezegd. Zij zijn pas op bevel van den Gouverneur van Bretagne hersteld en zoo tijgt men vroolijk op reis om na een uurtje teleurgesteld met karos en paarden in ware modderpoelen te zinken. De lakeien helpen het voertuig er weder uit, doch 's avonds tusschen Vitré en Les Rochers blijft de karos geheel in de modder steken. De lakeien kunnen het werk nu niet meer alleen af. Het eenige wat er op zit in deze eenzame streek, is hulp te halen op Les Rochers zelf, en de inzittenden brengen dus een langen bang uur door, wachtend op de terugkomst der lakeien. Eindelijk verschijnt daar een troep menschen, twaalf sterke Bretonsche boeren onder leiding van „Pilois” — een ouden trouwen dienaar van de Markiezin die met vreugde door haar begroet wordt. Het bevrijden van de karos gaat eenigszins luidruchtig zijn gang. De boeren schreeuwen door elkaar en houden er zulk een onverstaanbaar taaltje op na, dat oom en nicht ondanks de vermoeienissen, proesten van het lachen. Maar het gelukt den boeren eindelijk het voertuig met paarden en al uit de modder te halen; omgeven door de flikkerende lichten der aangestoken stroobundels komt het reisgezelschap midden in den nacht op het kasteel. ☞ De paarden zijn doodop, de menschen bezweet, de mooie karos aan alle kanten beschadigd! ☞ Al deze ervaringen weerhouden Madame de Sevigné niet, aan haar reislust toe te geven. Zij moet waarlijk wel in haar tijd voor een moedig reizigster hebben gegolden, want niet alleen Bretagne wordt zoo dikwijls door haar bezocht, ook de Provence waar de familie de Grignan woont, staat op haar reisplan. Als zij de eersten keer dat plan oppert haar dochter en schoonzoon op het kasteel des Adhémar te bezoeken, slaan vrienden en kennissen de handen ineen. Mon Dieu! gaat ge heel naar het andere eind van Frankrijk? Het is ongehoord. Dat kan toch geen ernst zijn! Sommigen noemen een dergelijken tocht midden in den zomer, een zelfmoord. Madame de Sevigné en gelukkig ook haar oom de „Bien Bon”, die overal met zijn niet heengaat,

DE ABBÉ DE COULANGES,
BIJGENAAMD „LE BIEN
BON”.

lacht om al die waarschuwingen; de twee kamerjuffers echter en La Mousse, een geestelijke, zijn noodgedwongen van de partij en de laatste vooral staat doodsangsten uit voor de verschrikkingen die hem in Provence zullen wachten, vlooiën, luizen en schorpioenen. Mevrouw de Sevigné plaagt hem er mede, zooals zij zegt om hem „moed in te spreken” doch Mr. La Mousse scheen wel degelijk op de hoogte te zijn van den toenmaligen toestand van Zuid-Frankrijk. In een der brieven tusschen moeder en dochter vermeldt de laatste dat zij in haar kasteel druk bezig is Mama's aanstaande kamer duchtig onder handen te nemen om haar te zuiveren van die „chiennes de punaises!” en Mevrouw de Sevigné doet haar dochter een middel aan de hand, schorpioenen te doden. Zoo worden dus de eerste voorbereidselen reeds getroffen voor een vredig bestaan in de Provence en de groote reis, (die gerekend wordt op twintig dagen!) kan begonnen worden. Madame de Sevigné zit nu met de twee Abbé's in haar groote karos met de zachte kussens. Le „Bien Bon” schijnt

in het gezelschap van zijn collega niet de gemoedelijke soms ondeugende oude oom te zijn, dien wij op reis naar Bretagne leerden kennen.

Madame de Sevigné beklagt zich althans in haar brieven een beetje dat zij geen al te vroolijk gezelschap heeft en vertelt dat zij met de twee heeren in de karos Virgilius leest „non pas travesti, mois dans lam ajesté du latin et de l'italien”. Zij zullen zeker wel een eind gevorderd zijn, met hun classieke lectuur, als zij Dyon bereiken, tusschen Saulien en Chalon sur Saone langs den gevaarlijken afgrond van Rochepot rijden, op welk oogenblik niet alleen de Abbé la Mousse van angst bibbert maar eigenlijk het geheele reisgezelschap. Alles gaat echter goed tot Lyon, waar een ongeval met een der paarden het eerste incident op reis is. Het dier verdrong namelijk in de drinkplaats „sottement” zooals Madame de Sevigné schrijft, maar geen enkel ongeluk op zoo'n lange reis zou ook te mooi zijn! Over Valence komt de karos in Montélimar waar de blauw grijze Rhône zoo schilderachtig langs golft, en de reis op het water wordt voortgezet. Eenmaal van de strenge latijnsche verzen bevrijd, geniet Madame de Sevigné van het liefelijke Provence-landschap dat zich aan beide oevers uitbreidt, de grijze dorpjes, verspreid over de heuvels, worden voor de zon beschenen, of koesteren zich in de schaduw der zacht-groene Amandel- en Olijfboomen afgewisseld door breede donkere Platanen. De rust wordt even onderbroken door maalstromen, waar de

uiterlijk kalme Rhône wel eens meer last van heeft en die den armen Abbé la Mousse weder het angstzweet doen uitbreken, maar den dertigsten Juli, juist zeventien dagen na het vertrek van Parijs, stapte het gezelschap in Robinet aan wal. De „Bien Bon” is heel wel, La Mousse leeft nog en Madame de Sevigné uit haar vreugde door een liedje te zingen gewijd aan haar dochter. „Quelle joie, ah! quelle joie d'aller à vous, ma belle comtesse!” ☞ Nog eenmaal worden de krachten van den Abbé la Mousse op de proef gesteld, want de tocht naar het kasteel des Adhémar, waar de Grignan woont, is niet geheel van gevaar ontbloot. Het ligt zoo hoog dat men de wolken beneden ziet drijven — één verkeerde stap van het muilezeltje en de reiziger kan in den afgrond vallen. Moeten wij niet met La Mousse mede juichen als het gezelschap eindelijk „sain et sauf” den ouden burcht bereikt? ☞ Madame de Sevigné heeft zich in haar correspondenties nooit in zulke enthousiaste termen over de Provence of het buitenleven op het kasteel des Adhémar uitgedrukt als zij dit wel deed van dat op haar eigen kasteel des Rochers.

Was het dampige landelijke Bretagne haar liever dan het droge, dikwijls hard gekleurde Zuiden? Of moeten wij de stilzwijgendheid over die streken, op rekening schuiven van de aanwezigheid harer dochter aan wie zij zoo gaarne schreef, zoodat er over de Provence weinig brieven van haar bestaan? Zeker is het wel dat zij eerst langzamerhand de bekoring van het Zuiden gaat voelen. „Er wordt zooveel verteld van de citroen- en oranjeboomen, van de jasmijnen en olijven en heerlijke kleuren die het Zuiden bieden”, zegt zij, „maar, hoewel dit alles er natuurlijk is, bestaan er ook geheel streken die een woestenis zijn, sombere steenhoopen en verschrikkelijke rotsen. Waar vinden de nachtegalen hier een plaatsje om hun lied te zingen?” Van Aix waarheen de familie de Grignan na zes maanden van haar verblijf in les Adhémaris reist, en waarheen zij haar vergezelt, is zij in 't geheel niet enthousiast, wel daarentegen van Marseille waar zij in het jaar 1674 vertoef. Zij had oog voor het schilderachtige der oude steile straatjes, voor de kleurige costuums, het vibreerende gouden licht dat over heuvels en zee glijdt en het sterke aardige leven van de groote havenstad trekt haar aan. De bewondering voor een dergelijke schoonheid die in onzen tijd iets zeer gewoons is, werd in de 17de eeuw nog weinig gevonden, en ook uit dit oogpunt beschouwd is Ma-

dame de Sevigné dus een buitengewone vrouw. Wij begrijpen dan ook beter haar voorkeur voor het schilderachtig Bretagne, waar zij haar heerlijk intiem buitenleven leefde, groote wandeltochten maakte en mede werkte in het park, zelf soms toezicht hield als er boomen geveld moesten worden. Zij was er meer zich zelf dan op het kasteel in de Provence, waar zij, als door het noodlot gevoerd, toch haar leven geëindigd heeft. Eenigszins tragisch is dit eind, als wij weten dat zij na haar eerste verblijf aan haar dochter o.a. schrijft: „O mijn kind, wat zou ik het verschrikkelijk vinden in de Provence te moeten sterven!” ☼ Eerst vier en twintig jaar later geschiedt dit, als zij haar dochter voor de derde maal bezoekt. Nu echter lijkt haar de Provence een betooverd land, waar geen ellende en ontbering is als in Parijs, dat door den oorlog was uitgeput, en zij slijt heerlijke dagen op het kasteel waar de gasten komen en gaan, en vrolijkheid heerscht.... totdat een epidemie dit kasteel tot prooi neemt, Madame de Sevigné, de levenslustige, geestige vrouw, ten grave sleept en de groote reis naar het oneindige doet aanvaarden.

MARIE VAN ZEGGELEN.

De taak van vroegere Schoolmeesters te Zaandam.

HET is van algemeene bekendheid, dat de bezigheden van vroegere schoolmeesters zich niet alleen bepaalden tot het geven van onderwijs, maar dat er van hen nog velerlei andere verrichtingen zooals klokkluiden, begraven, verschillende diensten in de kerk en dergelijke, gevorderd werden. De schoolmeesters waren dus vooral op kleinere plaatsen menschen van gewicht, en is het daarom wél merkwaardig, dat hun salaris vaak zóó klein

was, dat ze slechts door het aannemen van allerlei giften en fooien voor bewezen diensten, in het onderhoud van hun gezin konden voorzien. Hier volgt het reglement voor het bedienen van „de publycke, ghemeene Schoole van Zaanendam”, aldaar uitgegeven in het begin der zeventiende eeuw, hetgeen ons een aardig beeld geeft van wat toentertijd van den schoolmeester werd gevraagd. ☼ — „Voor al sal sorge gedragen werden, dat de Gereformeerde Religie, in de schoole van trap tot trappe de jeught in geplant werde, de Nederlandsche Catechismus gheleerd, de Christelijke gebeden geuseert, ende de Psalmen Davids op 't stichtelykste daghe-lycx ghesongen ende geoëffent werden. Immers sal op 't hoogste toe te sien werden, dat de Boecken die tegens de gesonde leere zyn, niet ingevoert en werden. ☼ Sal de jeugt in alle goede deugtsame manieren onderwesen werden, sonder toelatinge dat in de Schoole vloecken, zweeren, oncuysche woorden ofte gebeden, slaen ofte stoten, ende diergelyke onmanierlyckheydt gepleeght werde, met nauwe toezicht dat op der straten elck zedigh na huys gaende, ofte te Schoole komende, denghenen die haer ontmoeten, behoorlycke heusheydt ende eerbiedinghe bewysen. ☼ Sal ordre ghestelt werden dat in elck quartiere van desen dorpe onder de jeught iemandt zy die 't Notam hebbe, om op grove ongheschik-

KAMER VAN MADAME DE SEVIGNÉ OP HAAR LANDGOED „LES ROCHERS”.

heden, onmanierlykheden, boevenstukken, ende andersins te letten, dien daarvan ten behoorycken tyde reeckenschap sal geëyscht werden. ☼ De ordinarise tydt van leeren ofte schoolhouden, sal wesen des winters van 's morghens te acht uren, tot 's middaeghs ten elf uren; en des namiddaeghs van twaalf uren tot vier uren. Des somers van 's morghens te seven uren tot elf uren; ende na de middaegh van twaalf uren tot vier uren. Tot vacantie in de weecke sal syn des Donderdaeghs achtermiddagh gheheel, en des Saterdaeghs alleen te twee uren op de namiddagh. ☼ Op het leesen ende schrijven sal nauwe acht gheslaghen werden, ende toe te sien, dat se alle viermaal daeghs moghen opseggen, ende die leeren schryven beyde voor- ende na de middagh eens toonen, ende hare schryffauten aangewesen werden. ☼ De Kercke sal ordinaris op des Schoolmeesters kosten, uytgesondert de besemen, gevaegt ende schoongemaect, ende in goeder ordre onderhouden werden, den voorsangh na behooren bewaert, ende onder de communicatie des Avondmaels eenige capitelen der Heiliger Schrift voorgelesen werden. ☼ De Kerck ende Kerckhofsdeuren sullen ordinarie tot anders van noode syn sal, gesloten blyven; ende op 't Uyrwerck, mitsgaders het luyden voor de predicatien, sal goedt regard ghenomen werden; de Schoolmeester bij huys ende gesondt synde, sal 't Uyrwerck selfs waernemen, opdat het door andere des geen goedt verstandt hebbende ofte reuckeloos zynde, niet ontstelt ofte verdorven werde. ☼ De graven in de Kerck sullen ten behoorlycke ordinarie salaris tydelyck gheslecht, ende de overschietende aerde, mitsgaders de dootbeenderen ende hoofden ter behoorlycker plaetse gebracht ende wechgeleydt werden. Op 't graefgereedschap, als: baren, schoppen, touwen, ende andersins sal goede toezicht ghenomen werden; alle onordentelyke Luyden sooveel doenelyck verhoedt; ende het Doopbecken, mitsgaders de Kerckenkandelaars

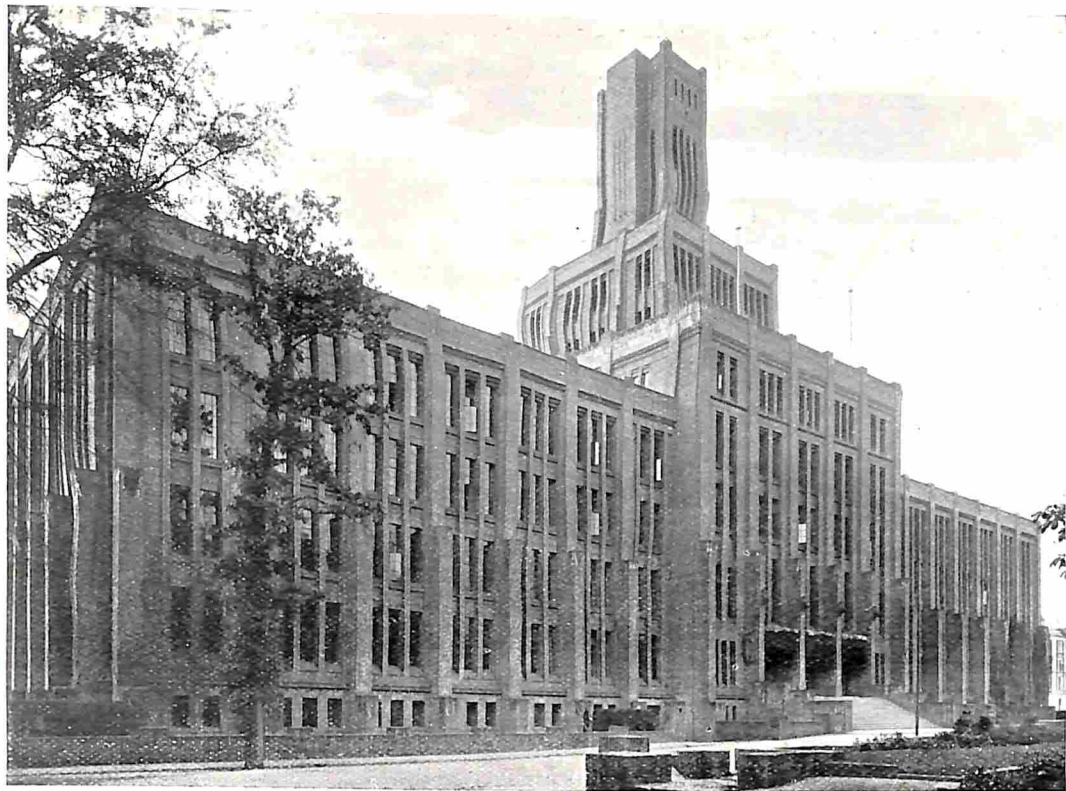

Foto C. Steenberg

UTRECHT. ADMINISTRATIEGEBOUW DER NEDERLANDSCHE SPOORWEGEN.

reyn onderhouden ende elck 't synder tydt in de Kerck ghebracht ende wederom wechgebracht werden. ☒ In somma op de School- en Kerckendienst, mitsgaders al wat des na behooren aanklevigh is, sal alsulcke toesicht ghedragen werden, als in een wel gestelde plaetse sulcx billick is, sonder dat hem de Schoolmeester met eenige collecten ofte collectorschappen bemoeyen sal, ofte yet sulcx aanslaan, dat ofte anstoot ende ontstichtinge soude verwecken, ofte de goede opsicht op de Schoole ende Kercke nadeeligh mochte wesen. Dese ordonnantie ende wat des meer noodigh is, tot behoudnisse van een goed School ende Kercken opsicht, sal nau ende stricktelyck soveel doenlyck is, onderhouden werden, daartoe den Schoolmeester in der tydt in 't aannemen syns dienstes, hem met belofnisse verbinden, ende tot versekertheydt van dien desen met syn eygen handt onderteecken sal." A. W. FRANCKEN.

UTRECHT.

II.

HET NIEUWE UTRECHT.

ZOOALS wij reeds in ons vorig opstel schreven, brak omstreeks de dertiger jaren van de vorige eeuw, een tijdperk van sloopen aan in de stad. Tengevolge van deze afbreek-koorts vielen bouwwerken als de Wittevrouwen- en Catharijnepoort (schepping van Paulus Moreelse) en verdwenen talloze mooie hoekjes. Maar zelfs hij, die de oudheid lief heeft boven het nieuwere, zal er zich rekenschap van moeten geven, dat het in zekeren zin van achterlijkheid getuigde, dat de stad in de negentiende eeuw nog door haar middeleeuwsche muren was omringd, en dat het neerwerpen van die muren en geschutstorens, Utrecht's ontwaken aankondigde. Hoe zeer ook „Brugge di scone" door kunstenaars en speelreizigers moge geprezen worden, 't getuigt toch waarlijk niet van welvaart dat deze stad is zooals zij is. ☒ 't Zou echter nog vele jaren duren aler Utrecht's geestdrift voor het afbreken van goede, oude bouwwerken — maar die de ontwikkeling van de stad belemmerden en die hun oorspronkelijk doel reeds sedert lang hadden verloren —, geëvenaard zou worden door het vermogen om nieuwe schoonheid terug te schenken aan de stad. De nieuwe geest bleek eenzijdig. Men sprak van „vooruitgang" en dacht daarbij uitsluitend aan materiele dingen. Enkel en alleen liet men zich leiden door nuttigheidsverwegingen, terwijl de aansluiting bij de schoone traditie geheel en al uit het oog werd verloren. ☒ Zoodoende behoeft het geenszins te verwonderen, dat de voortbrengselen uit die dagen ons kwetsen door hun zielloosheid en koudheid. Hoe „restaureerde" meester Suijs den Westelijken gevel van de Domkerk?, hoe bouwde men „heerenhuizen" op de vrijgekomen gronden der afgegraven bolwerken en ves-

tingwallen en legde men nieuwe straten aan? ☒ Een goede uitzondering op al dit smakelooze, waren de plantsoenen die Zocher ontwierp langs een gedeelte van de stadsgrachten en waardoor hij verhoedde dat Utrecht, ten gevolge van het afbreken van haar muren, open en naakt zou komen te liggen. ☒ Hebben dan de mannen van 1830 dit goede bewerkstelligd, dat zij aan hun stad de mogelijkheid boden zich te ontwikkelen, het zou aan hun nakomelingen gegeven zijn om de gedroomde vernieuwing tot stand te brengen. Want wel praatte men veel over den nieuwen geest des tijds, maar in werkelijkheid is deze stad nog jaren lang spreekwoordelijk om haar behoudzucht gebleven. Mannen, wier namen nu nog om hun bekwaamheid en onkreukbaarheid, met eere worden genoemd, bestuurden weliswaar stad en gewest, maar vooral de burgerij kon zich nog altijd niet geheel en al van de oude sleur losmaken. ☒ Met de komstaan-het-bewind van een Reiger, zou dit echter alles als bij tooverslag veranderen. Deze burgervader — wiens

nagedachtenis men door een borstbeeld in de Maliebaan heeft gehuldigd — brak met de sleur en dankte het aan zijn geestkracht, dat men hem volgde en steunde. Met Reiger brak een nieuw tijdperk in Utrecht aan ¹⁾. En zijn beide opvolgers:

1) 1891—1909.

Foto C. Steenberg

UTRECHT. CATHARIJNESINGEL NABIJ DE STAATSSPOORGEBOUWEN.

Baron van Lynden en Fockema Andreae, hebben in zijn geest voortgearbeid. ☒ Vooral onder het bewind van dezen laatsten stadsbestuurder zijn er wonderen in Utrecht verricht. Zeker, de tijden waren rijp voor het nieuwe, doch hij, de man met een volkomen begrip van de behoeften van onze dagen, maar ook met een groot gevoel voor de schoone traditie, wist leiding en gestalte te geven. ☒ Sedert het jaar 1900 nam het aantal inwoners met bijna 50 % toe; langs de vaarten, die de stad met de Lek en met Amsterdam verbinden en elders, vestigden zich tal van nieuwe nijverheden; de parken, aan den Oostkant van de stad, werden aangelegd; Utrecht kreeg elektrische trams, een slachthuis, kortom, de overgang tot den nieuwen tijd begon zich te voltrekken. En in stede van maar dom-weg af te breken wat oud was, legde men vele tienduizenden ten koste aan het herstellen-in-ouden-luister, van de Domkerk en van den domtoren ¹⁾. Met de durf om nieuwe, groote dingen te ondernemen, keerde tevens de eerbied voor de oude schoonheid terug, en zoo kon burgemeester Fockema, op het in 1924 te Utrecht gehouden stedebouw-congres, zeggen, doelende op deze stad: „Wij moeten bevorderen, dat het schoone en het merkwaardige van vroeger, niet geheel verdwijnt. Wij moeten het beschermen tegen verschillende vijanden.” ☒ Nimmer in zijne geschiedenis heeft Utrecht in zoo een korten tijd, zulke groote dingen zien gebeuren als in de afge-

lopen twaalf jaren zijn geschied. Er is een dadendrift, een schepingskracht, een zoeken naar het schoone, zooals eenige eeuwen lang vreemd aan haar gebleven is. ☒ Geheele nieuwe woonwijken zag men uit den grond verrijzen, en nu niet met de kanaalachtige straten en doode gevels van voorheen, maar bebouwd met woningen en van een dusdanigen aanleg, dat zij de bewondering opwekken van alle deskun-

digen en vreemdelingen. ☒ Geen wonder toch, dat in zulk een tijd de genegenheid voor vroegere eeuwen, in welke de kunst en de schoonheid bloeiden, moest toenemen! En hoezeer ook deze dagen overigens van de Middeleeuwen en van de Gouden eeuw mogen verschillen, toch valt het niet moeilijk een zekere verwantschap daarmee te onderkennen. Reeds eerder spraken wij van de sierlijke Oude-Gracht-bruggen. Welnu, voor eenigen tijd bouwde de stad een nieuwe brug over den singel nabij Tolsteeg, welke met haar aansluitende kademuren, met de zelfde zorg en kunstzinnigheid vervaardigd is, als die oude, beroemde bruggen, hoewel naar een geheel nieuw ontwerp. Wie zou 'n vijftigtal jaren geleden van iets dergelijks hebben durven droomen, toen men een brug met haar leuning van ijzer goot, en daarbij aan schoonheid niet dacht. ☒ Het behoeft wel niet gezegd, dat wanneer er in een stad zulk een streven heerscht, het de moeite waard is om daarin te wonen en de ontwikkeling der dingen voet voor voet te kunnen volgen. Niet terstond zal men zich aan al die nieuwe lijnen, vormen en kleuren kunnen gewennen — onwillekeurig maakt men vergelijkingen met het vroegere — doch nadat men de bedoelingen heeft leeren kennen, en den drang, die achter dit gebeuren perst, kan het niet anders of ook vreugde moet ons deelachtig worden. Blijdschap om de nieuwe geestkracht, durf, schoonheidszin — en omdat de onmacht overwonnen is. Zij die hun steden en hun land liefhebben om hun vroegere glorie en luister, moeten diep ontroerd staan door deze wedergeboorte onzer bouwkunde. ☒ Onzer bouwkunde, want hetgeen thans gewrocht wordt is zeker méér Nederlandsch, méér

¹⁾ Van: 1900—heden.

van eigen bodem, dan onze Lodewijken- en classicistische stijlen waren, doch ook méér wellicht, dan ons Renaissance en Gothiek. ☒ In dit licht hebben wij de drie groote gebouwen te zien, waarvan de lezer een afbeelding bij dit opstel vindt afgedrukt: het administratiegebouw der Spoorwegen (1921), de jaarbeurs (1921) en het hoofdpostkantoor (1924). Alle drie zijn scheppingen van Nederlandsche meesters en voornamelijk in baksteen uitgevoerd. ☒ Reeds bij hun ingebruikstelling werden deze gebouwen door velen hoogelijk geprezen, door anderen blokkendoos-kunst genoemd. Ten slotte zal eerst in de toekomst worden uitgemaakt of onze hedendaagsche bouwkunde hier al of niet het opperste bereikt had, of zij in deze scheppingen reeds geheel bleek volgroeid te zijn. Doch, zonder op dit eindoordeel vooruit te loopen, kan men wél zeggen dat hier iets grootsch gewrocht is. Uitwendige soberheid, afwezigheid van versiering, en breedheid van lijn is het hoofdkenmerk dezer gebouwen. Voorts geven zij voortreffelijk hun bestemming weer; men bezie ze niet als kerk of stadhuys, doch als kantoor. ☒ Verreweg het machtigst is het Spoorweggebouw van Dr. van Heukelom, met zijn vijftig meter hoogen toren (van den grond af gemeten) en zijn oppervlak van 105 × 85 M. Tweeëntwintig miljoen baksteen en 4000 M³ eikenhout voor vloeren enz. Zóó machtig zijn de verhoudingen van dit kantoor, dat op zijn

binnenplaats het gebouw der Bataafsche te 's-Gravenhage, gemakkelijk zou kunnen staan. Het bekende Paleis van Justitie te Brussel, eveneens een gebouw van eerbiedwaardige afmetingen, is een samenvoegsel van tien of meer onderscheidene stijlen en richtingen; ons groote, Utrechtsche gebouw daarentegen is „uit één worp”, zich zelve volkomen gelijk, harmonisch. ☒ En wie daar binnen de

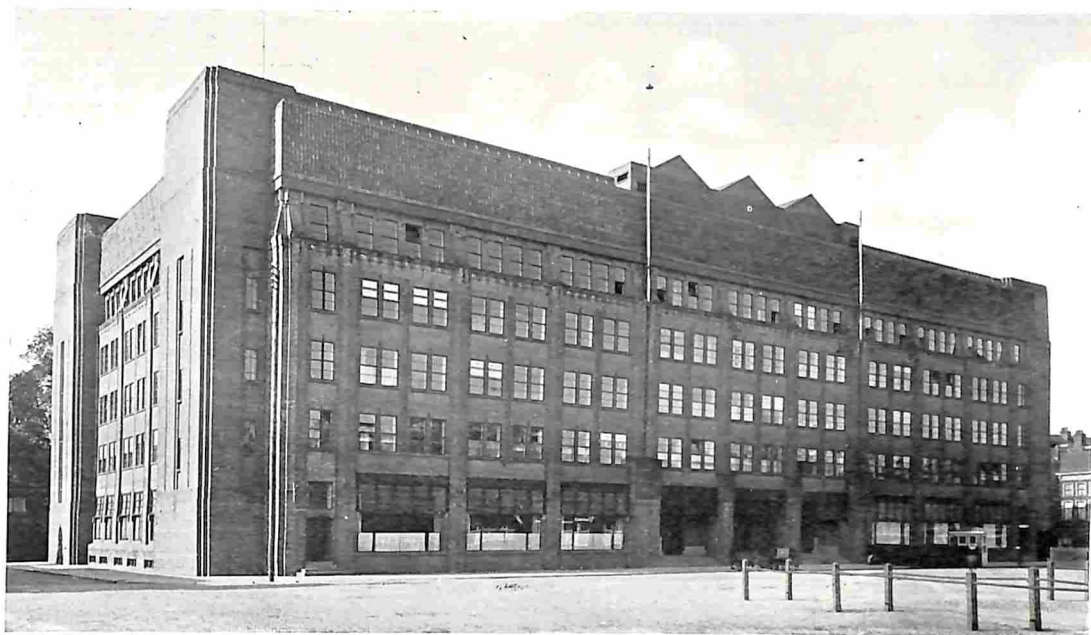

Foto C. Steenbergh

UTRECHT. HET JAARBEURSGEBOUW OP HET VREEBURG.

met brons beslagen deuren, het kunstsmeed-, en steenbakwerk ziet, en de waarlijk schoone meubilering, en weet dat dit alles (of nagenoeg) door Nederlanders ontworpen en in Nederland vervaardigd is, die staat getroffen door hetgeen men in ons land ook op dit gebied heeft bereikt. Hoe blijkt het dan hoe dubbel en dwars wij de „Wiener-stoeltjes” periode te boven zijn. ☒ Ook in de beide andere, zoeven genoemde gebouwen treft ons weer die zorg voor en liefderijke toewijding aan het onderdeel; hoe heeft men nog iets sierlijks weten te maken zelfs van de tralieafsluitingen der winketten van het Postkantoor. Het Postkantoor, minder grootsch dan het spoorweggebouw, maar toch nog wel van dusdanige afmetingen, dat men er de eene helft van een straat voor heeft moeten afbreken, en voorts, met veel oudere en nieuwere huizen, de oude Rijksmunt. ☒ Minder gelukkig van ligging aan het te kleine pleintje, de Neude, dan het Administratiegebouw aan den ruimen Singel, heeft Ir. Crowwel, de bouwmeester, ook met dit gebouw iets geheel oorspronkelijks weten te scheppen. Het allerbest geslaagd is hij wellicht met zijn rustige, boogvormige hal, die van heldergele, verglaasde baksteen is opgemetseld en versierd is met zwart, matglanzend beeldhouwwerk. Deemoedig haast maakt deze hooge overkoeping dengene, die voor 't eerst die hal binnentreedt. En nog bij lange na niet zijn alle versieringen, — zooals de bouwmeester zich die gedacht heeft — binnen deze ruimte aangebracht. ☒ Zoeven spraken wij van de verwantschap die onze dagen vertoonen met de Middeleeuwen, hoe onmetelijk beide tijdperken ook schijnbaar van elkander mogen verwijderd wezen. Inderdaad, er is verwantschap tusschen het huis „Oudaen”

en de gebouwen waarvan wij hierboven spraken, vooral in soberheid en afwezigheid van uitwendige versieringen! Er is overeenkomst tusschen de hoektorens der oude kasteelen, en die van het Postkantoor. Aldus is Utrecht op weg zich te vernieuwen en te verjongen. Grootte plannen hangen nog in de lucht en een uitbreidings-ontwerp waarop een stad is gedroomd met een inwonertal van 400.000 tot 600.000, is in bewerking. Elk stadje wil stad worden, elke stad een groote stad, elke groote stad: wereldstad. Indien het de stad Utrecht is opgelegd in de toekomst een groote stad te worden, moge zij zich dan harmonisch blijven ontwikkelen en zij het haar gegeven niet alleen groot maar bovenal om schoon te worden.

Utrecht.

DEN UIJL.

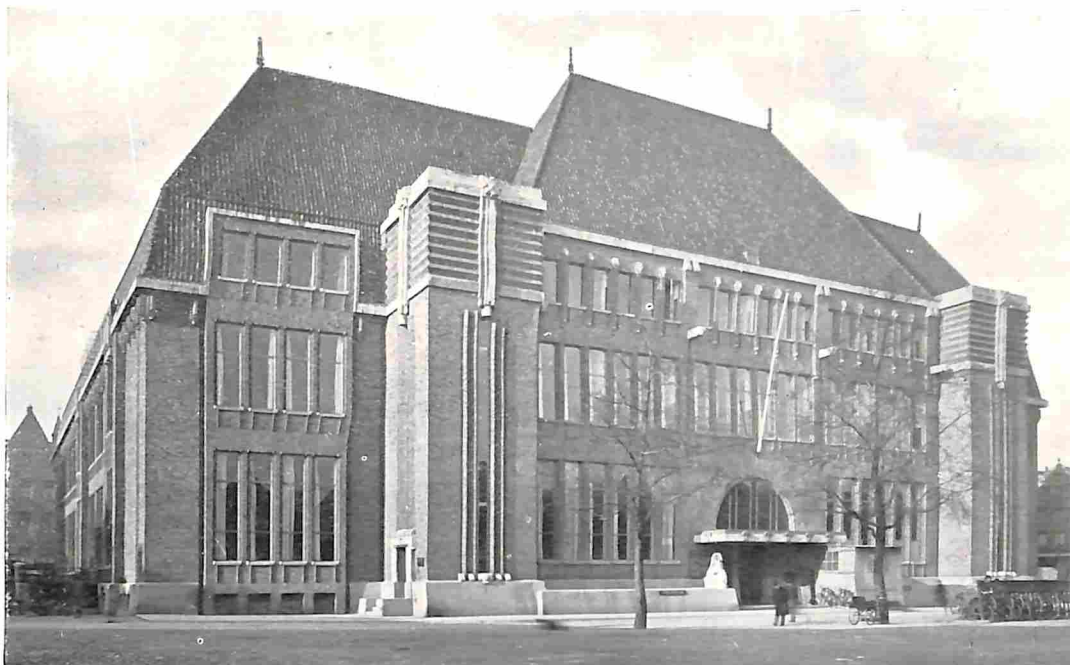

Foto C. Steenbergh.

UTRECHT. VOORGEVEL VAN HET HOOFDPOSTKANTOOR, NEUDE.

KONINGEN IN BALLINGSCHAP

door CHARLES G. D. ROBERTS.

(Vervolg).

(30)

TWEDE HOOFDSTUK.

GEDURENDE de eerstvolgende twee jaren groeide de faam van den grooten eland aan; allerlei wonderbaarlijkheden en buitensporigheden werden erbij gevoegd, tot zijn roem bijna de afmetingen van een mythe aannamen. Er kwamen jagers van alle oorden van de wereld, in de hoop die ongeëvenaarde horens te bemachtigen. Zij schoten elanden, caribous, herten en beren, en gingen in slechts één opzicht teleurgesteld heen. Doch ten laatste begonnen zij te zweren dat de reus enkel fictie was van de Nieuw Brunswijksche gidsen, en bedacht om jagers te lokken. De gidsen kwamen derhalve tot de slotsom dat het tijd werd om zich niet onbetuigd te laten en voor den dag te komen met hun bewijzen. Zelfs Oome Adam begon tot deze zienswijze over te hellen, toen er plotseling bericht kwam van het Departement van het Kroondomein, dat de beroemde eland niet ten prooi van enig geweer mocht vallen. Er was een speciale vergunning voor zijn vangst en vervoer het land uit, afgegeven, opdat hij het sieraad kon worden van een vermaard Zoologisch Park, en een luide verkondiging van wat de Nieuw Brunswijksche wouden konden voortbrengen. Het denkbeeld den Koning van Saugumauk levend te vangen, leek den gidsen en vooral Crimmins, vermakelijk toe. Doch Oome Adam, wiens kolossale grootte en reusachtige kracht hem op eigenaardige wijze schenen te doen sympathiseeren met den grooten elandstier, verklaarde dat het kon en zou gedaan worden, want hij zelf zou 't doen. Hierop verdween alle ongelooft, zelfs uit den glimlach van Charley Crimmins, die uiting gaf aan het algemeen gevoelen toen hij zeide: „Oome Adam is er de man niet naar meer hooi op z'n vork te nemen dan ie tillen kan!” Doch Oome Adam had geen haast. Hij had zulk een eerbied voor zijn tegenstander dat hij het er niet op wilde wagen ook maar iets in den naderenden strijd te verliezen. Hij wachtte tot de

de bronsttijd en de jachttijd reeds lang voorbij waren en de trots en stemming van den grooten stier ietwat afgekoeld waren. Bovendien wachtte hij tot den tijd — zoo tegen het midden van den winter — dat die geweldige horens aan de wortels zouden losraken en afvallen bij de aanraking van het eerste het beste lichte takje dat ertegen mocht schuren. En dit, zooals de wijze oude woudbewoner wist, zou het uur zijn waarop de aanmatiging van den Koning het geringst was. En voorts zou er dan in het noorden dikke, zachte sneeuw liggen op al de hoogergelegen hellingen waarop de elanden gaarne grazen. Tegen het midden van Februari kreeg Oome Adam bericht, dat de Koning „z'n winterkwartier had betrokken” op de zuidelijke helling van den ouden Saugamauk, met drie koeien en hun kalveren van de vorige lente onder zijn bescherming. Dit beteekende dat, toen de sneeuw te hoog lag om de kleine kudde te veroorloven vrijelijk rond te dwalen, hij een beschut terrein had uitgekozen, waar overvloed was van berken, populieren en kerseboomen die zijn geliefkoosde voeder vormden, en daar een doolhof van paden had platgetreden, die naar al de uitgelezenste voederplaatsen leidden, en die als middelpunt hadden een groepje oude dennen, welke zóó dicht

Foto C. Steenbergh.

UTRECHT. ACHTERZIJDE VAN HET HOOFDPOSTKANTOOR AAN DE OUDE GRACHT.

waren dat zij beschutting verschafte tegen de hevigste stormen. Op deze tijding had de wijze oude woudlooper gewacht. Met drie zijner mannen, een span paarden, een hout-slee, bijlen en een onbepaalde hoeveelheid touw, ging hij op weg om den Koning te vangen. ☼ Het was een klare, stille morgen, zoo koud dat de groote boomen luid kraakten in den greep van de felle vorst. De mannen gleden voort op hun sneeuwschoenen, en lieten de hondentoomen vastgebonden achter in een boschje aan den rand van den woudweg waarlangs boomen vervoerd waren, ongeveer drie of vierhonderd pas van „landspark”. De zon schitterde fel op de lange witte

paden die overal kriskras door het woud heenliepen. De sneeuw, die ongerept was en zich maandenlang had opgehoopt, lag daar in zonderlinge vormen over de eronder verborgen struiken, boomstronken en rotsblokken. Het glijden der sneeuwschoenen maakte een zacht kniesterend geluid, terwijl zij rhythmisch door de brokkelige oppervlakte heenbraken. ☼ Ver weg ving de groote eland, die met de rest der kudde in zijn beschaduwde leger lag, het onheilspellende geluid dat de stilte verbrak, op. Hij kwam overeind en bleef staan luisteren, terwijl de kudde hem bezorgd stond gade te slaan, en zijn meening afwachtte of dat vreemde geluid gevaar beduidde of niet. ☼ Om redenen die wij reeds uiteengezet hebben, wist de reusachtige stier zeer weinig van menschen af, en dit weinige was er nog niet naar om respect voor hen af te dwingen. Niettemin werd hij, in dezen tijd van het jaar waarin zijn bloed was afgekoeld en zijn doorluchte kop ontdaan was van zijn sieraad en verweermiddel, aangegrepen door een onbegrijpelijke beduchtheid. Per slot was er, dit voelde hij vaag, een onbekende bedreiging in den mensch; en zijn ooren zeiden hem dat er verscheidene naderden. Een paar maanden vroeger zou hij met zijn geduchte hoeven gestampt en de struiken gegeeseld hebben met zijn kolossale horens en er op los gestormd zijn om de indringers te kastijden. Doch nu snoof hij de scherpe lucht in, brieschte ongerust, liet zijn groote ooren zakken, en ving een snellen doch waardigen aftocht aan langs een der paden van zijn doolhof. ☼ Dit was juist wat Oome Adam gehoopt had. Zijn doel was de dieren te dwingen den doolhof van paden te verlaten waarin zij zich snel konden bewegen, en hen te laten ploeteren door de hooge, zachte sneeuw die hen zou uitputten nog vóór zij een halve mijl ver waren. Na zijn mannen zoover van elkaar gezet te hebben dat zij alle paden bestreken waarlangs de vluchtelingen konden terugkeeren, volgde hij den vluchtenden troep in looppas. En hij deed zijn vervolging vergezeld gaan van luid geschreeuw en gegil en gelach, met het doel het hart van zijn tegenstander te doen beven van vrees voor het ongewone. Wijs in al wat de kennis der wouden betreft, wist Oome Adam dat een van de meest schrikbaarste geluiden voor de dieren der wildernis, dat van menscheijk gelach is,

BATAKSCHĒ VROUWEN.

week niet en gromde woedend. ☼ Eenige oogenblikken daarna viel een tweede boom, met reusachtige, dichte takken, dwars over den anderen vluchtweg. Er volgden er nog twee en de terugweg was de kudde afgesneden. Met zijn groote stappen en reuzenkracht had de groote stier natuurlijk zich een weg door de takken en over den slagboom kunnen banen; doch om de veilige doolwegen van het winterkwartier weder te kunnen bereiken, zouden de anderen een omweg door de dikke sneeuw hebben moeten maken. ☼ Hoewel de Koning nu vrijwel in den hoek gedreven was, wist Oome Adam toch niet goed wat hij vervolgens moest doen.

zoo onverklaarbaar en schijnbaar zoo doelloos. In een anderen tijd van het jaar zou de groote stier enkel woedend zijn geworden over dit schetterende lawaai, en het hebben opgevat als een uitdaging. Doch nu trok hij zich terug naar den versten uithoek van zijn doolhof. Van dit punt uit waren er slechts twee wegen om terug te keeren en langs beide kwam het lawaai nader. Over den rand der sneeuw die bijna tot aan zijn borst reikte en diep genoeg was om de kalveren te begraven, hopeloos diep inderdaad voor een van de kudde behalve hijzelf om zich in te wagen — wierp hij een weemoedigen blik naar de diepten der ceder-moerassen in de

vallei, waar hij geloofde alle vervolgers te kunnen tegenhouden. En toen keerde zijn moed — doch zonder de najaars-vechtwoede — terug. Hij had te zorgen voor de kudde. Hij dreef de koeien en kalveren op een hoop tusschen zich en de sneeuw, en wendde zich naar zijn achtervolgers toen dezen schreeuwende kwamen aanrennen tusschen de boomen. ☼ Toen Oome Adam zag dat de Koning van plan was zijn koninklijke reputatie hoog te houden en te vechten, liever dan de hooge sneeuw te worden ingedreven, leidde hij den aanval voorzigtiger, tot zijn strijdkrachten tot op vijftientig of dertig pas van de opeengedrongen kudde waren. Hier hield hij stand, want de bewaker der kudde begon onheilspellend met zijn groote, klinkende hoeven te stampen en het rooder wordende licht in zijn oogen toonde aan dat hij ieder oogenblik kon aanvallen. Hij viel echter niet aan omdat zijn aandacht werd afgeleid door het vreemde doen der mannen, die met schreeuwen hadden opgehouden en begonnen waren boomen te vellen. Het verbaasde hem de flitsende bijlen verwoed te zien bijten in de dikke stammen, zoodat er witte spaanders afvlogen. De heele kudde keek met groote oogen toe, nieuwsgierig en tegelijk beducht; totdat er plotseling een boom begon te vallen, voor den hard-blauwen hemel heenschoot, en krakend en dreunend neerkwam dwars over een der vluchtweegen. De koeien en kalveren sprongen woest op, de sneeuw in. Doch de Koning, hoewel hij zijn oogen

openspalkte van verbazing, week niet en gromde woedend. ☼ Eenige oogenblikken daarna viel een tweede boom, met reusachtige, dichte takken, dwars over den anderen vluchtweg. Er volgden er nog twee en de terugweg was de kudde afgesneden. Met zijn groote stappen en reuzenkracht had de groote stier natuurlijk zich een weg door de takken en over den slagboom kunnen banen; doch om de veilige doolwegen van het winterkwartier weder te kunnen bereiken, zouden de anderen een omweg door de dikke sneeuw hebben moeten maken. ☼ Hoewel de Koning nu vrijwel in den hoek gedreven was, wist Oome Adam toch niet goed wat hij vervolgens moest doen.

(wordt vervolgd).